

Mälarens stränder i Södermanlands län

Fördjupad landskapsanalys, februari 2004

Innehållsförteckning

- 1 Förord
- 2 Inledning
- 3 Mälardalslandskapet idag – en karaktärsbeskrivning
- 13 Landskapets utveckling
- 17 Förändringsprocesser idag
- 21 Åtgärder

Förord

Mälaren med öar och strandområden är av riksintresse enligt Miljöbalken. När exploateringar och andra ingrepp i miljön prövas skall myndigheterna slå vakt om natur- och kulturvärdena. Länsstyrelsen skall se till att bestämmelserna om riksintressen beaktas i miljökonsekvensbeskrivningar, olika planerings- och beslutsprocesser, marknadsföring och utveckling av turismen.

Denna rapport redovisar några väsentliga aspekter på hur Mälardalssträndernas natur- och kulturvärden kan skyddas. Med utgångspunkt i analyser av landskapets historiska framväxt, uppbyggnad och karaktärer beskrivs hur olika förändringar påverkar landskapet. Inriktningen är främst att illustrera hur tillkommande bebyggelse påverkar natur- och kulturvärdena. Det ingår inte att föreslå var ny bebyggelse får och inte får tillkomma. Rapporten redovisar i stället hur landskapets karaktärsdrag och särskilda värden kan påverkas av ny bebyggelse, och vilka olika åtgärder som kan bli aktuella för att kunna både utveckla och skydda de skilda karaktärerna.

Frågor om bebyggelsens lokalisering och utformning avgörs av kommunerna vid planläggning och prövningar av bygglov. Rapporten är därför tänkt att användas som ett underlag för bland annat den bebyggelseplanering som drivs fortlöpande av Eskilstuna och Strängnäs kommuner.

Rapporten har utarbetats av Schibbye Landskap AB genom landskapsarkitekt LAR/MSA Bengt Schibbye. Under arbetets gång har samråd skett med planerare i Eskilstuna och Strängnäs kommuner samt handläggare på länsstyrelsen. För layout, kartredovisningar och fotomontage svarar Hans-Åke Hallin, Digitalproduktion.

Till grund för arbetet låg Studie av Mälarens öar och strandområden, en detaljerad kartläggning och beskrivning av strändernas natur- och kulturvärden samt förslag till nya avgränsningar av riksintressen och strandskyddsområden. Studien utarbetades åren 2002-2003 av länsstyrelsens utredare Olle Philipsson i samarbete med Anne Andersson och Anna Götzlinger på Eskilstuna muséer och har remissbehandlats. Den överlämnades till kommunerna och intresseorganisationerna i april 2003.

Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet har bidragit med medel till båda utredningsarbetena.

Analyserna och förslagen grundas på en sakkunnig, samlad överblick över länets Mälardalsstränder och enhetliga värderingsgrunder och utgör ett värdefullt underlag i planerings- och beslutsprocesserna. Länsstyrelsen tar ställning till förslagen om reglering av bebyggelse i samband med granskningen av kommunernas planförslag. Förslagen till utvidgningar av strandskyddsområdet kommer att handläggas enligt reglerna i miljöbalken med tillhörande förordning om att ge markägarna tillfälle till yttranden innan länsstyrelsen fattar beslutet.

Nyköping i februari 2004

Per Öhrling
Länsarkitekt

Utgiven av länsstyrelsen i Södermanlands län

Rapport nr 2004:1

ISSN 1400-0792

Ansvarig utgivare: Per Öhrling

Text och bild: Schibbye Landskap AB, Bengt Schibbye

Layout och fotomontage: Digitalproduktion Hans-Åke Hallin

Strandlinjekartor beräknade med numerisk modell utvecklad vid SGU.

©Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU), medgivande Dnr 30 -1483/2003.

Övriga kartor: © Lantmäteriet 2004. Ur Geografiska Sverigedata 106-2004/188-D.

Inledning

Arbetet inleddes med en snabb resa genom området i maj 2003. Då avgränsades det område som skulle studeras, och program upprättades. Fältinventering genomfördes i juli 2003. Analysarbetet har bedrivits under hösten 2003, med delpresentationer i september, november och december.

Studien begränsades till landskapet som gränsar till Mälaren inom Södermanlands län. Mot söder har ingen tydlig gräns fastställts, utan landskapsanalysen har genomförts inom de landskap som kan sägas ha kontakt med Mälaren.

Den valda analysmetoden motsvarar en riktad områdesanalys som innefattar såväl natur- och kulturmiljöaspekter som visuella aspekter. Det innebär att landskapstyper i en för studien lämplig skala har avgränsats, och de olika typernas karaktär beskrivs. En speciell studie har gjorts av strandzonen med tanke på att upplevelsen av landskapet från vattnet är en viktig del av områdets värden. Landskapets historiska framväxt beskrivs också, samt de pågående förändringsprocesserna. Slutligen presenteras ett antal förslag till åtgärder för att skydda och utveckla Mälärstrandens karaktär och värden.

Edebys kuperade herrgårds- eller storgårdslandskap.

Mälardalslandskapet idag – en karaktärsbeskrivning

Två skilda landskap

Landskapet kring Mälarens södra strand är präglad av två stora landskapsdanande processer

Den första är de långa förkastningarna som uppstod för cirka 400 miljoner år sedan i öst-västlig riktning. Urbergsplattorna mellan dessa lutar svagt åt söder, medan förkastningsbranterna är branta mot norr. Det studerade området har en sådan brant mot Mälaren inom Eskilstuna kommun, och ytterligare en ungefärligen i den sträckning som E20 har från Strängnäs till Eskilstuna, och den tredje i höjd med Mariefred och Åkers Styckebruk. Den senare förkastningen som bildar gräns till Mälarmården i söder är mycket lång och når ända ut i Stockholms skärgård.

Mälarens svagt kuperade odlingslandskap kallar vi området kring Eskilstuna. Det domineras av den f d havsbotten med flacka lersediment och uppstickande moränkullar. I nord-sydlig riktning finns också stora isälvsavlagringar i form av delvis utsvallade åsar. Detta är ett klassiskt mälardalslandskap! Skillnaden mot den norra Mälardalsstranden är just förkastningsbranten mot sjön och berggrundens lutning. Mälarens norra strand är därför flack och domineras av lerjordar och moränkullar, med stort inslag av lövskogar. Den södra strandens barrblandskogar, bergklackar och branta sluttningar har ett helt annat uttryck.

Området har i denna studie avgränsats mot söder i höjd med nästa stora förkastning.

Den andra processen är också knuten till berggrunden. Det är det **sörmländska sprickdalslandskapet** som når fram till Mälaren i trakterna kring Strängnäs. Här ser strandlinjen helt annorlunda ut. Nordväst-sydostliga sprickdalar bygger upp landskapets huvudriktningar, och de relativa höjdskillnaderna är större än i väster. Där de två spricksystemen möts hittar man ofta större delen av den uppodlade marken. Detta är typiskt för östra delen av Mälaren.

(Se karta visande sprickdalslandskapet på sidan 4)

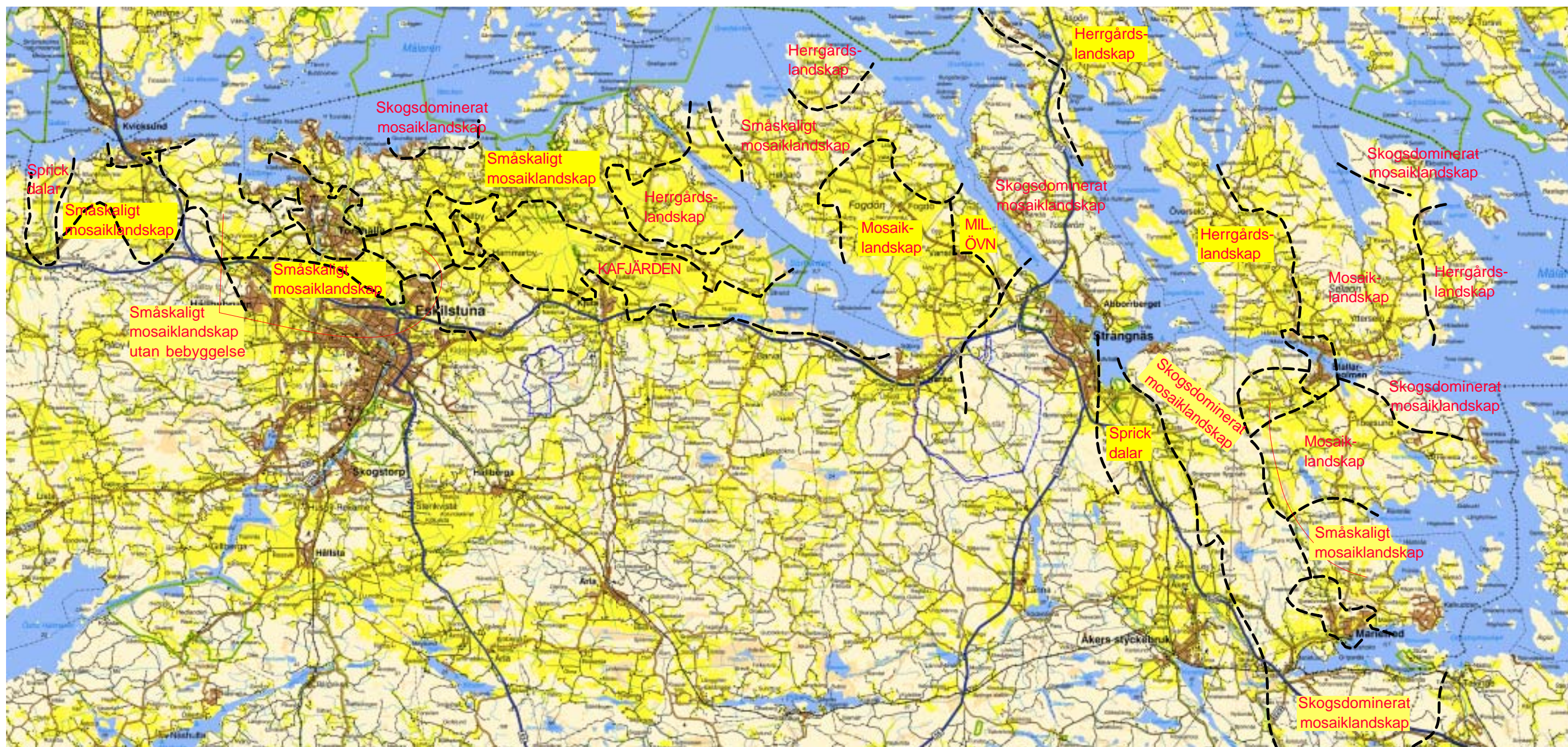
Landskapstyper i området

De två huvudkaraktärerna speglar en överordnad struktur, som inte alltid är tydlig i dagens landskap. Inventering och analys av landskapstyper har givit en mer detaljerad bild, som kan ligga till grund för en landskapsbeskrivning. Den valda skalan har satts i relation till uppgiften, och indelningen är en beskrivning, inte en värdering av landskapet. Landskapstyp är en benämning på ett område där topografi, vegetation, markanvändning, bebyggelsestruktur, infrastruktur samt visuella faktorer som skala, slutenhet, diversitet och riktning, samverkar i ett mönster som kan avgränsas gentemot andra landskapstyper. I detta landskap är det framför allt skalan, topografin, markanvändningen och bebyggelsestrukturen som varit viktiga för landskapstyperna. En central fråga har varit bebyggelsens relation till landskapet, eftersom vi i inledningen av projektet konstaterade att tillkommande bebyggelse är ett av hoten mot områdets karaktär och värden.

(Se karta visande landskapstyper på sidan 5)

Berggrundens rörelser för 400 miljoner år sedan skapade de övergripande strukturer som än idag präglar Mälardalen i Södermanland. Tre förkastningar i öst-västlig riktning samt ett antal sprickdalar i NV-SO riktning är de viktigaste elementen.

Översiktskartan redovisar landskapstyperna i området.

Sprickdalslandskap

Det sprickdalslandskap som i grunden formar östra delarna av området är så sönderbrutet att man på de flesta ställen inte kan se dess specifika drag: den tydliga riktningen NV-SO. Inom undersökningsområdet finns det dock två områden som tydligt hör hemma inom denna landskapstyp, och det är Brobyviken längst i väster och dalgången sydost om Strängnäs. Höjdskillnaden mellan den uppodlade dalbotten och omgivande skogklädda berg och moränhöjder är 20-40 m, vilket är mer än i andra landskapstyper. Bebyggelse och vägar är knutna till dalsidor och till mindre höjder eller åsar i dalbotten. Utblickarna längs dalen är ofta långa. Moderna företeelser som industrier och ny infrastruktur har brett ut sig över de tidigare åkermarkerna nära Strängnäs och längs dalgången. I Brobyvikens södra del tvärar E20 och järnväg dalgången, i övrigt saknas moderna inslag.

Brobyviken i västra delen av Eskilstuna kommun är ett exempel på sprickdalslandskap. Landskapets riktning förstärks av de skogklädda dalsidorna, den uppodlade dalbotten och vägarna som följer dalsidan. Kontakten med Mälarens vatten är en viktig kvalitet.

Kafjärden

Kafjärden är som landskapstyp unik i området genom sin flacka topografi och sin storskalighet. Här är utblickarna kilometervida över ett flackt uppodlat landskap. Avgränsningen är sådan att landskapstypen i stort sett saknar bebyggelse. Området avgränsas i söder av förkastningen och i norr av ett mosaiklandskap som skiljer detta från ett annat storskaligt landskap: Herrgårdslskapet kring Fiholm.

Kafjärden är en uppgrundad vik av Mälaren, vars flacka och vidsträckta åkermarker kontrasterar mot omgivande småskaliga områden. Den är unik för undersökningsområdet.

Herrgårds- eller storgårdslandskap

Denna typ har i grunden samma naturförutsättningar som andra landskapstyper men här finns särskilda element som saknas i andra landskap, exempelvis alléer. Bebyggelsen har storgårdens struktur: en huvudgård/herrgård och på avstånd arbetarbostäder och torpställen. Fiholm är det tydligaste uttrycket för denna landskapstyp i den flacka terrängen. Herrgårdslandskapen på exempelvis Fogdö och Aspö har en annan topografi än vid Fiholm, vilket ger dem en särskild karaktär. Det rätlinjiga vägnätet med sina alléer kan finnas även här, men de väjer och svänger runt moränhöjderna. Dessutom finns mer småskaliga herrgårdslandskap som exempelvis vid Edeby och Hässelbyholm på Fogdön. Detta är också en landskapstyp där den odlade marken går ända ner till vattnet. Jämfört med andra landskapstyper finns få fritidshus i herrgårdslandskapet. En omvandling av torp och arbetarboställen till fritidshus har skett, men inga större exploateringar.

Alleerna och lövdungarna kring Fiholm markerar herrgårdens närvaro utan att man ser själva byggnaderna. I herrgårdslandskapet är just alleerna en viktig karaktär. De flesta herrgårds- eller storgårdslandskap är mer kuperade.

Jordbruksdominerat mosaiklandskap

Mosaiklandskapen dominerar terrängen kring Mälarens stränder. Gemensamt för de olika deltyperna är blandningen mellan öppna, låglänta områden och igenväxande eller skogklädda moränhöjder. Höjdskillnaderna är relativt små, och vägar slingrar sig runt höjder och längs dalsidor, på gränsen mellan morän och sediment. Bebyggelsen följer vägarna och återfinns oftast på moränhöjderna i området. I öster finns områden med större höjdskillnader vilket medger långa utblickar, ibland även över Mälaren. Det jordbruksdominerade mosaiklandskapet är något storskaligare och medger fler och längre utblickar än det småskaliga som beskrivs nedan. Vissa partier är glest bebyggda, medan man på exempelvis Fogdö oftast ser flera bebyggelsegrupper kring moränhöjder eller vägar. Fritidsbebyggelse förekommer som enstaka grupper eller omvandlade gårdar, men är inte vanlig i denna landskapstyp.

Trakten kring Ytterselö kyrka är ett exempel på ett jordbruksdominerat mosaiklandskap.

Småskaligt mosaiklandskap med bebyggelse

Det småskaliga mosaiklandskapet där man överallt ser bebyggelse på höjder och längs dalsidor är den vanligaste landskapstypen i västra delen av området. Utblickarna är mestadels korta, och inslaget av fritidsbebyggelse är på vissa ställen påfallande, främst i strandnära lägen. Många torp och mindre gårdar har också omvandlats till fritidsbebyggelse, även innaför strandlinjen, och enstaka nya villor har tillkommit. Detta är en vanlig landskapstyp i anslutning till de skogklädda förkastningsbranterna i Eskilstuna kommun.

De strandnära delarna av det småskaliga mosaiklandskapet är attraktiva för bebyggelse. Här ligger husen inbäddade i grönska. Landskapet känns inte exploaterat, eftersom bebyggelsen inte tar jordbruksmarken i anspråk.

Småskaligt mosaiklandskap utan bebyggelse

Det är just avsaknaden av bebyggelse som ger denna landskapstyp sin särprägel – i övrigt är den lik den tidigare. Det är överraskande att finna sådana obebyggda landskapstyper – men de är också små och få!

Sådana här mosaiklandskap utan bebyggelse hänger ofta samman med att marken ägs av en stor markägare. Kring Österby gård finns denna landskapstyp.

Skogsdominerade mosaiklandskap

Förkastningsbranterna mot Mälaren samt Tosterön kan klassas som skogsdominerade mosaiklandskap. Här dominerar skogen, och den vanligaste bebyggelsestyperna är torp och fritidshus. Här finns många stora fritidshusområden, där vissa nu omvandlats till bostäder året runt. Utblickar saknas oftast, som det gör i skogen, men på höjderna kan man ibland se långt ut över Mälaren eller över jordbrukslandskapet. Mellan Strängnäs och Mariefred – det som är fortsättningen på höjdryggen som bildar Tosterön! – finns ett större område som klassats som skogsdominerat mosaiklandskap.

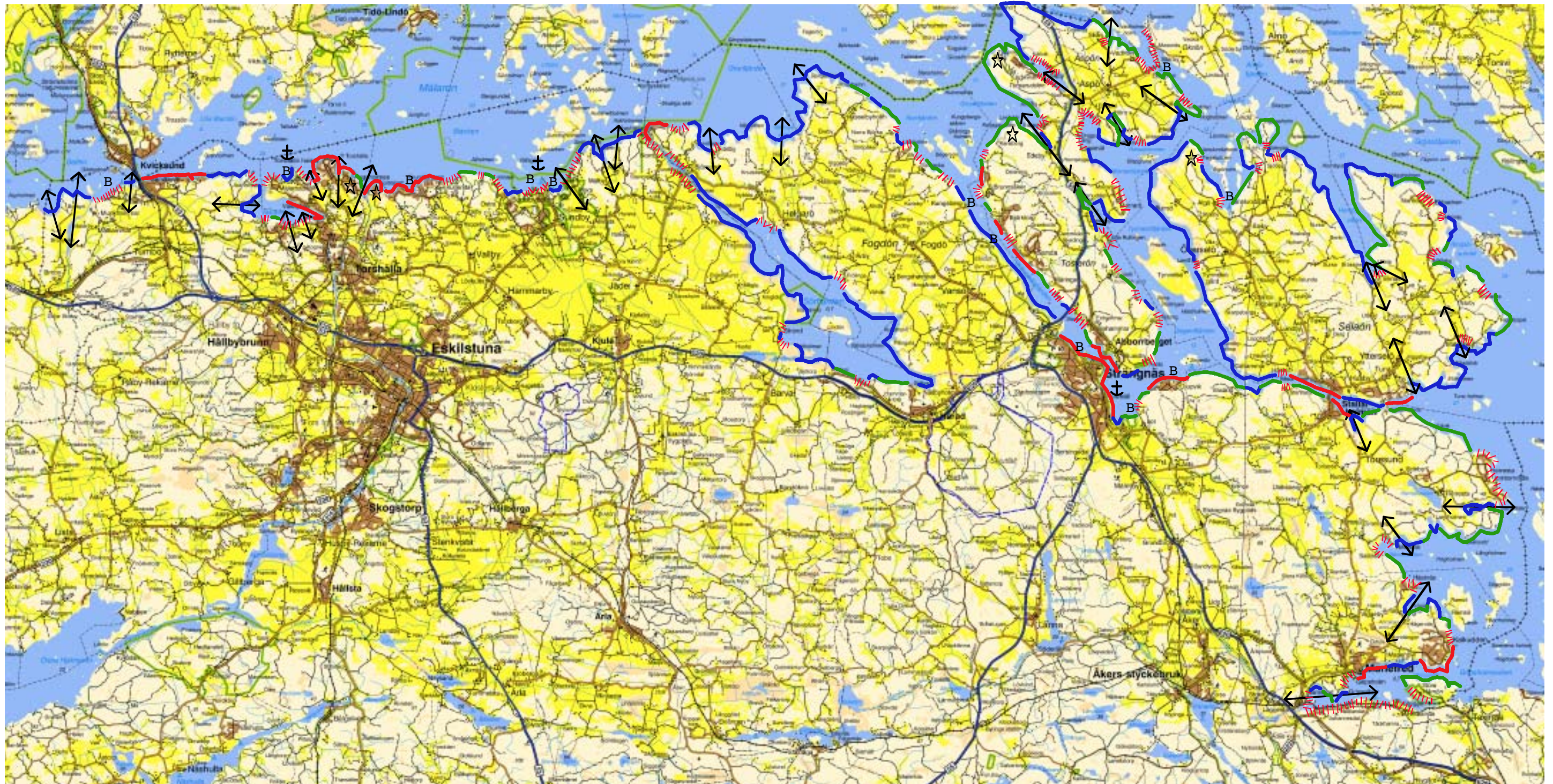

Fritidshuset på Torparudden ligger i ett skogsdominerat mosaiklandskap.

Strandtyper i området

Landskapstyperna ovan beskriver landskapet sett från land. Vi har också gjort en analys av landskapet sett från vattnet. En övervägande del av friluftslivet i området är knutet till båtlivet på Mälaren, och det är ofta från sjön som man formar sin bild av Mälarslandskapet: Det gröna innanhavet, med gröna skogklädda stränder där skogen ofta går ända ner till vattenbrynet, och bebyggelsen ligger som små koncentrerade avbrott i allt det gröna.

Vi har gjort en uppdelning i bebyggda och obebyggda stränder. Strängnäs, Stallarholmen och Mariefred är de enda samhällena som ligger direkt vid vattnet. Det centrala i vår studie är inte utvecklingen kring dessa tätorter, utan mer den fritidsbebyggelse som ligger synligt från vattnet. Vi har delat in den i två kategorier, tät och gles fritidsbebyggelse. De obebyggda stränderna är också indelade i två typer, flack och brant strand.

Förklaringar

- Tät fritidsbebyggelse
- - - - Gles fritidsbebyggelse
- Flacka stränder
- Branta stränder
- ↔ Ut- och inblickar
- ☆ Viktiga utsiktsplatser

Kartan redovisar stränderna i fyra kategorier. Inventering från sjösidan har varit begränsad, så skillnaden mellan tät och gles fritidsbebyggelse beror mer på hur den markats på kartor än hur den syns i fält. Vid kontroll visade det sig att många områden som är markerade som tät fritidsbebyggelse inte upplevdes så från sjön, eftersom man ofta sparar en gles skog mellan vattnet och tomterna. En viktig karaktär när man färdas på vägarna i området är att man ibland ser Mälaren, och det är dessa utblickar som markerats. De betyder samtidigt att man från sjön inte bara ser en grön strandlinje, utan också ser "in i" landskapet.

Tät fritidsbebyggelse

På ett antal ställen dominerar fritidsbebyggelsen strandzonen. Eftersom alla stränder inte är besiktade från vattnet kan gränsen vara tveksam inom vissa områden. Ibland ligger den täta bebyggelsen en bit från stranden, med en skogssidå mot vattnet, och då dominerar bebyggelsen inte bilden från vattnet.

Kullersta Sand är exempel på tät fritidsbebyggelse. Eftersom den ligger i sluttning får många sjöutsikt, samtidigt som många hus syns från vattnet.

Gles fritidsbebyggelse

Detta är den vanligaste formen av fritidsbebyggelse inom undersökningsområdet. Det är områden där man ser ett antal hus, men de dominerar inte intrycket från vattnet.

Gles fritidsbebyggelse vid Mora.

Flacka stränder

Dessa stränder är ofta vassdominerade med jordbruksmark eller strandskogar innanför. Jordarterna är övervägande sedimentjordar eller morän. Där dalgångar mynnar mot stranden finns möjligheter att få ”inblickar”, man ser stranden inte bara som en ridå, utan ser också bakomliggande landskap. Det är också här man oftast ser vatten när man färdas på vägarna i området.

De vassdominerade stränderna kring Sörfjärden är exempel på flacka stränder. Där marken består av morän, ersätts de öppna fälten av en tät lövbård. Det är den vanligaste flacka strandtypen i området.

Branta stränder

Stränder som har en höjdskillnad på över 15 meter har klassats som branta. Gränsdragningen är inte exakt – där terrängen höjer sig långsamt finns en successiv övergång från flack till brant strand. Dessa stränder domineras av morän, men klippstränder förekommer också i anslutning till förkastningarna. Även branta partier där rullstensåsarna når vattnet och skapat branta avsnitt tillsammans med sandstränder ingår i denna kategori.

Utsikt från Kolsta Hatt österut. De branta stränderna består mest av morän, men på enstaka platser i anslutning till förkastningsbranter finns berghällar. Detta är den populäraste strandtypen för bebyggelse: moränmarken är lätt att bygga på, och många kan få sjöutsikt.

Landskapets utveckling

Hur har detta landskap bildats? Den indelning i landskapstyper som gjorts ovan utgår från landskapets utseende idag. Men vilka är de landskapsdanande processerna? Hur har människan påverkat detta område? Denna kunskap är viktig för att kunna förstå varför det ser ut som det gör – och vad som är viktigt att bevara och utveckla för att denna förståelse ska bli möjlig.

Förkastningar och sprickdalar

Berggrunden som utgör basen för allt skapades för mycket länge sedan, runt 2 miljarder år sedan. Den mäktiga bergskedja som då täckte östra och norra Sverige vittrade ner under årmiljonerna, och hade det inte uppstått nya rörelser i jordskorpan skulle området varit betydligt flackare än idag. För cirka 400 miljoner år sedan sprack berggrunden och dessa rörelser formade de förkastningar och sprickdalar som vi än idag kan se. Kartan på sid 4 redovisar de stora förkastningarna och sprickzonerna som vi än idag kan uppleva. Många sprickdalar är svåra att urskilja, eftersom de ofta är fyllda med tjocka jordlager.

Landhöjningen

Dagens landskap är huvudsakligen format under och efter den senaste nedisningen. Inlandsisen som då täckte Sverige tryckte ner jordskorpan, och när isen smälte började landet åter höja sig. Den nivå där man kan hitta högsta kustlinjen finns i dessa trakter 150 meter över dagens havsnivå.

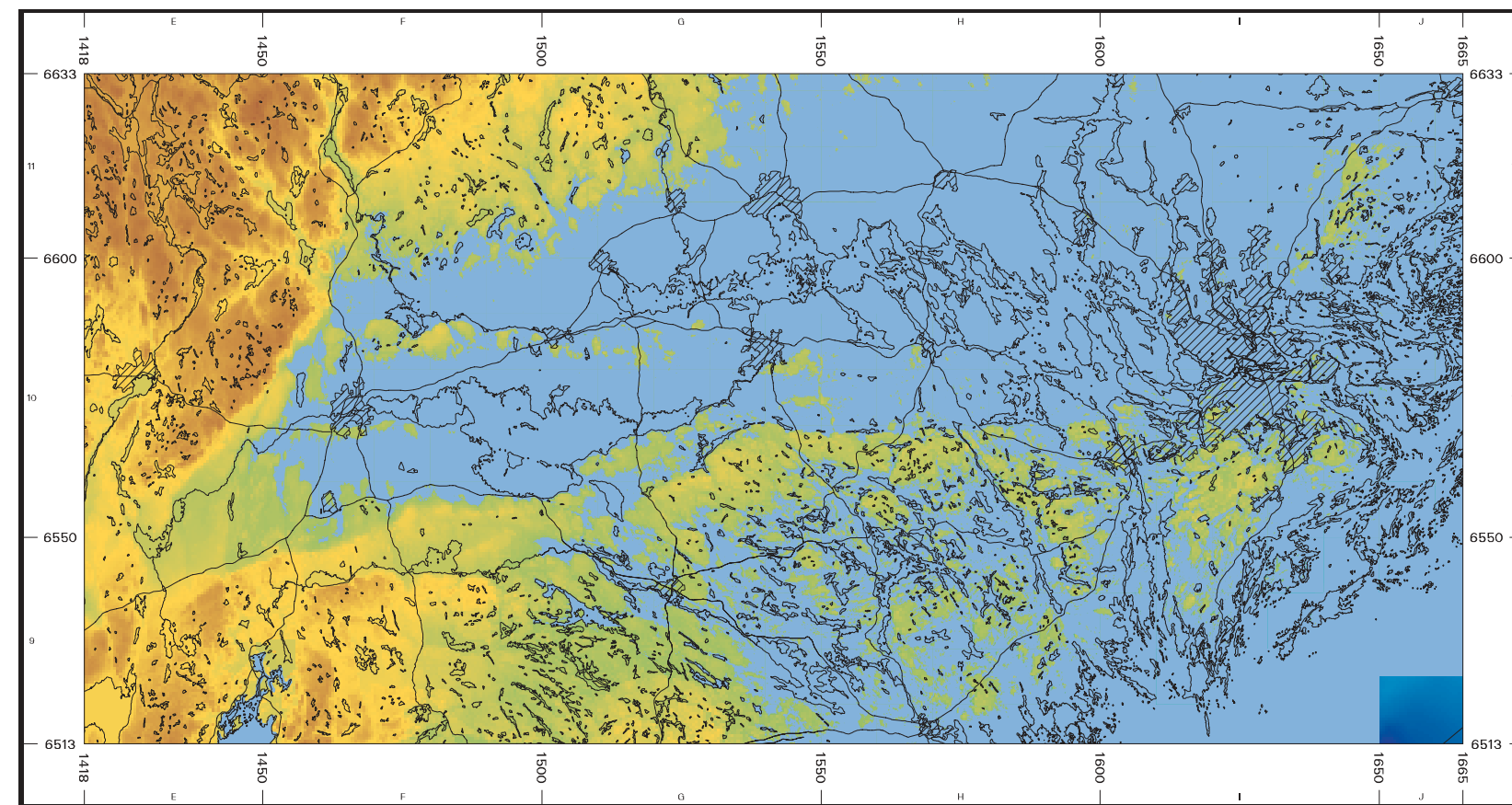
När isen drog sig tillbaka ”hyvlades” landskapet ner, och de jordarter som idag täcker berggrunden skapades. Den osorterade jorden, moränen, finns närmast berggrunden, och syns också på många håll som kullar och höjder, oftast skogklädda eftersom marken är svårbrukad. I dessa trakter finns många ändmoräner, blockrika linsformade ryggar som avsattes vinkelrätt mot iskanten. Norr om Eskilstuna och vid Mariefred och Strängnäs bildar dessa hela landskap.

Rullstensåsarna är också framträdande element i dagens landskap. De bildades av de isälvar som forsade fram under isen, och som slipade och transporterade den morän som kom i vägen för vattnet. Det grövsta materialet återfinns i åsarnas kärnor, medan finkornigare grus och sand avsattes närmare isranden, när vattenhastigheten sänkts. Allteftersom isranden drog sig norrut, avsattes nya finkorniga sediment ovanpå de grövre. Så skapades de långa åsarna som Badelundaåsen/Kjulaåsen, Eskilstunaåsen och Selaöåsen. Åsarna har i alla tider varit viktiga kommunikationsleder.

De riktigt fina lerpartiklarna höll sig flytande längre, och avsattes på botten av hav och sjöar och bildar idag de stora lerområden som täcker dalbottnar och sjöbäcken. Den bördiga leran har alltid varit viktig för den jordbrukande befolkningen.

Jakt- och fiskelandskapet

De första människorna som kom hit var jägare och fiskare som följde efter iskanten. Klimatet var då varmare än nu, och tallskogar täckte åsar och steniga moränryggar, medan lövskogar dominerade övriga marker. Stenålderns boplatser finner man på åsarna och sandbildningarna inte långt från den dåvarande strandlinjen. Det var lättdränerad och torr mark lämplig för bosättning.

För cirka 7000 år sedan var Mälardalen en havsvik, avgränsad mot söder av en skärgård – det som idag är Mälarmården och Södertörn. De människor som levde här då var jägare och fiskare. De följde ofta kusten – den kustlinje som fanns vid olika tidpunkter.

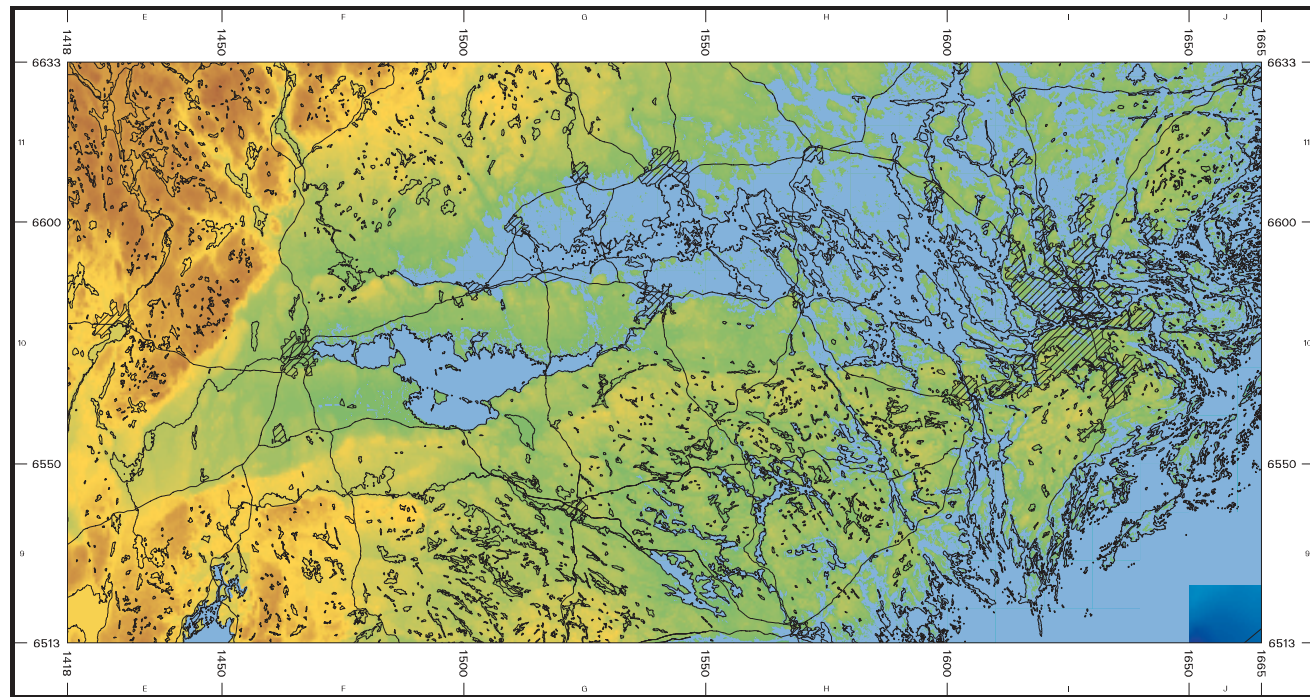

0 20 40 km

38.4 – 61.5 meters
above present sealevel
eustasi -14.6 baltic level 0 m

7000 CalBP

5050 CalBC

© Sveriges Geologiska Undersökning (SGU), 2000

digital bearbetning Leif Andersson, SGU: 11-NOV-2003

0 20 40 km

18.2 – 28.2 meters
above present sealevel
eustasi -4.3 baltic level 0 m

4000 CalBP

2050 CalBC

För 4000 år sedan hade människorna redan börjat påverka landskapet med åkerbruk och bete. Klimatet var varmt och lövskogar dominerade de högre belägna områdena, medan stränderna ofta bestod av bördiga kärrmarker, lämpliga för bete. Landtungan söder om Mälaren bildar nu ett jättelikt näs, genombrutet av vattenfyllda sprickdalar, som blev viktiga kommunikationsleder. Dagens sjösystem Sillen-Klemmingen-Marvikarna var en av bronsålderns viktigaste farleder.

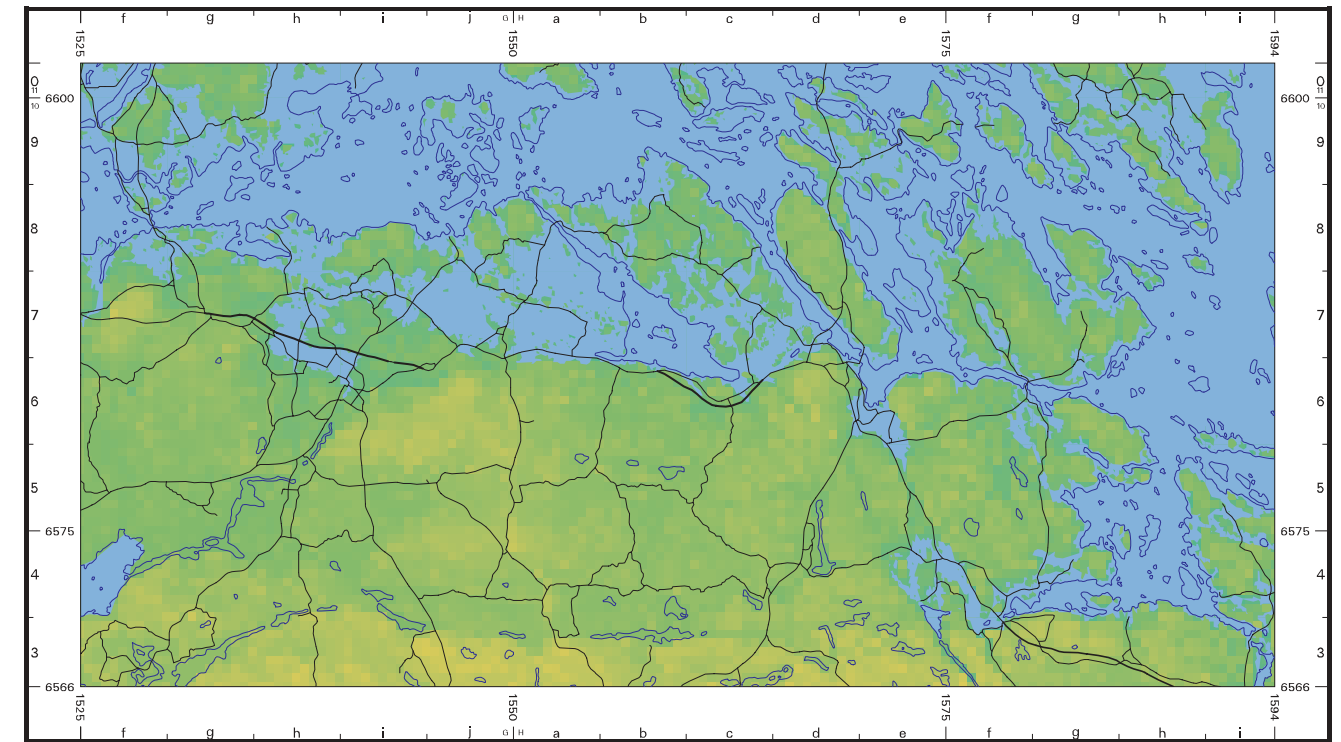
För ungefär 5000 år sedan började man bruka marken. Vete, korn och kanske vindruvor odlades på de lätta sandjordarna, som var lätta att bearbeta. Svedjebruket bredde ut sig, dvs man brände ner skogen och sådde i den näringsrika askan och lövskogsmullen.

Ängs- och beteslandskapet

Allteftersom landet höjde sig skapades väldiga trädlösa kärrmarker på de stora lerslätterna. Dessa var utmärkta som betesmarker, och under bronsåldern mångdubblades befolkningen i området. Klimatet försämrades drastiskt vid slutet av bronsåldern (2500-3000 år sedan), och man blev tvungen att skaffa vinterfoder för att djuren skulle överleva. Den invandrande barrskogen samt intensivt svedjebruk utarmade också de tidigare bördiga markerna. Den rikliga förekomsten av en visar att det på sina håll fanns ett öppet beteslandskap. Fynd av ben från får och getter är rikare än de från nöt och svin.

När människorna lärde sig använda järn, förbättrades möjligheterna att bruka tyngre jordar, vilket ledde till en kraftigt förbättrad situation. På fuktängarna intill sjöar och hav kunde man slå hö till vinterfoder, och näringstillförseln från de årligen återkommande översvämningarna innebar att höproduktionen förblev hög år efter år. Boskapsskötseln är fortfarande den dominerande näringen.

På moränhöjderna hittar man brons- och järnålderns bosättningar, liksom medeltidens byar. Den torrare marken utnyttjades för bete och åkerbruk, medan de fuktiga strandängarna var centrala för att få vinterfoder. De trädridåer som idag dominerar stränderna var då sällsynta.

© Sveriges Geologiska Undersökning (SGU), 2000

digital bearbetning Leif Andersson, SGU: 11-NOV-2003

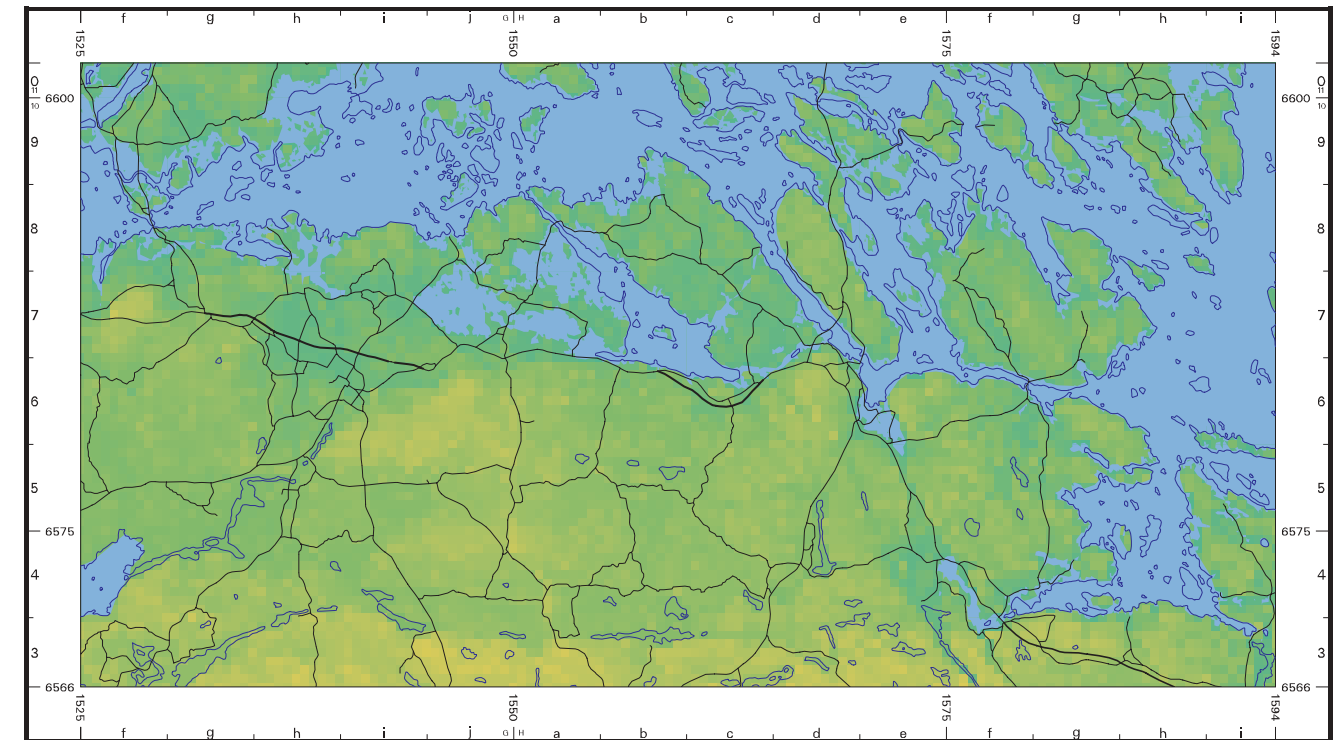
0 5 10 15 km

9.9 – 11.4 meters
above present sealevel
eustasi -1.6 baltic level 0 m

2000 CalBP

50 CalBC

För 2000 år sedan låg strandlinjen cirka 10 meter högre än idag. Öarna i det som idag är Mälaren syns nu, och de bördiga kärrmarkerna är viktiga för människorna i området.

© Sveriges Geologiska Undersökning (SGU), 2000

digital bearbetning Leif Andersson, SGU: 11-NOV-2003

0 5 10 15 km

4.6 – 5.3 meters
above present sealevel
eustasi -0.7 baltic level 0 m

1000 CalBP

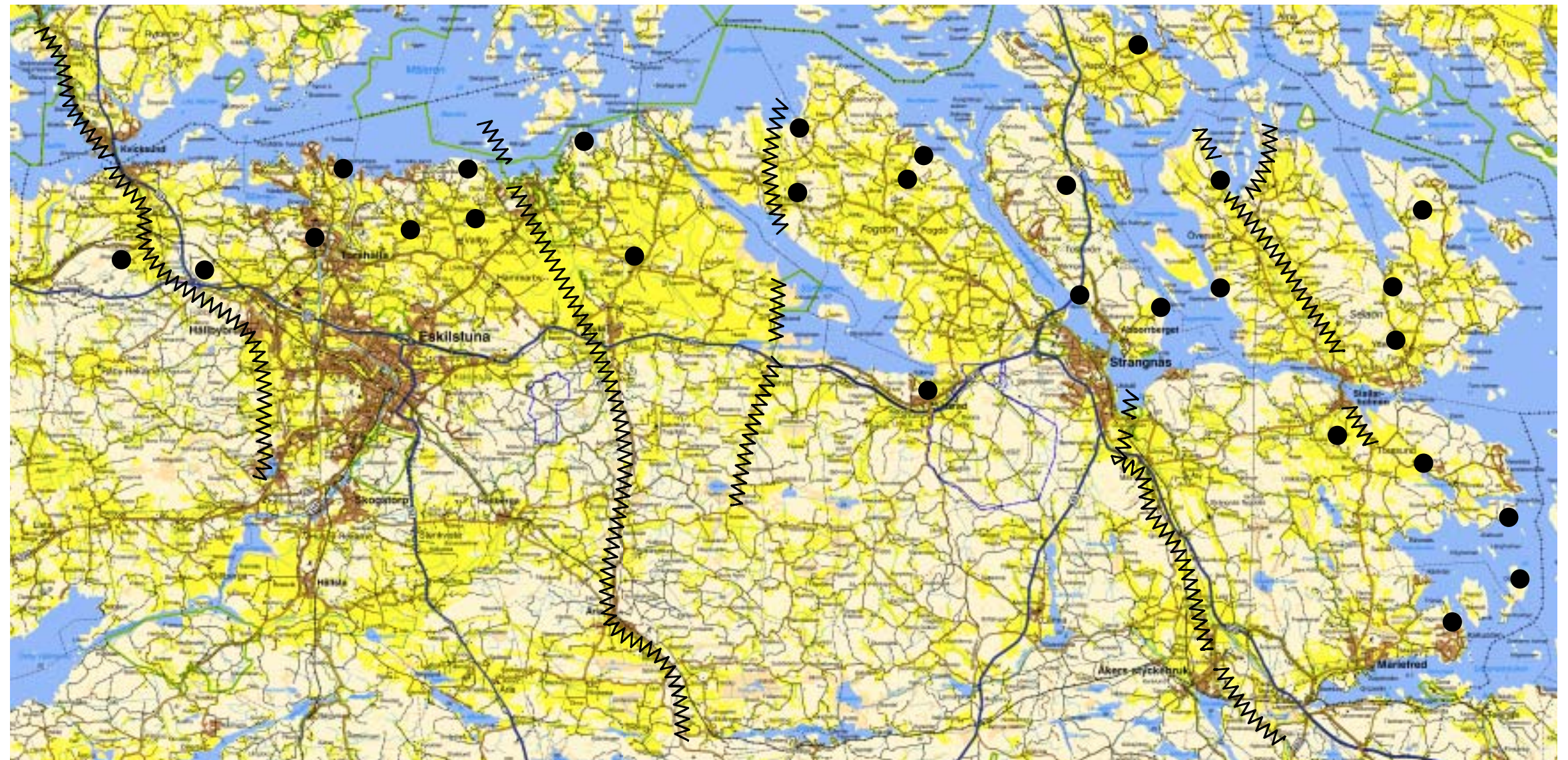
950 CalAD

För 1000 år sedan har landskapet i stort sett fått den form som vi idag är vana att se. Mälaren är på väg att bli en insjö, avsnörd från havet. De bördiga strandängarna kan ge foder till stora mängder djur, vilket är en viktig grund för områdets rikedom.

Kommunikationsläget

Det inre av Mälaren ligger strategiskt i korsningspunkten mellan viktiga nord-sydliga vägar som följer åsarna, och öst-västliga vattenvägar. Utbytet av varor med andra kulturer var omfattande. Detta var en centralbygd i svearnas rike. Fornborgarna, som byggdes för cirka 1500 år sedan (400-500 e. Kr) har tjänat flera syften, bland annat att bevaka vattenlederna.

I slutet av järnåldern sker en dramatisk förändring av samhället, Äldre tiders territoriella indelning ersätts successivt med en ny. Gårdarna, som tidigare legat spritt, samlas nu i grupper, som utgör grunden för medeltidens byar – och därmed också de byar vi ser idag. Samhället skiktades också, och den tidigare samverkan man hade kring betesdrift utvecklas till en samverkan kring exempelvis försvar. Stormannagårdar skapades, och kanske också mer central makt, som ville kontrollera handelsförbindelser.

Under tidig medeltid kristnades svearna, och kyrkobyggena tog fart i byarna. De var den medelpunkt kring vilken socknens sociala och administrativa ärenden knöts. Även kungamakten befäster sin position, och vissa gårdar blir kungsgårdar. De mäktigaste stormännen skänker också mark till kyrkan och till olika klosterordnar. Klostren introducerade nya idéer kring odling och boskapsskötsel.

Denna bild från Mälarstranden vid Mariefred och Gripsholm visar hur bönderna slår hö på strandängarna. Kring slottet finns planteringar och parker, men i övrigt är landskapet betydligt öppnare än idag. Ur Södermanland ett bildverk

Stormaktslandskapet: herrgårdar och slott

På 15- och 1600-talen stärks adelns makt över jordägandet i området. Herrgårdar och slott byggs upp, och kring dessa fanns utgårdar och många torp. Detta herrgårdslandskap karaktäriserades av vidsträckta betesmarker med lövträd samt parker och alléer. Säterierna tillkom på 1560-talet och utvidgades under 1600-talet, och i samband med detta hände det att gårdar revs och bönder avhystes. Med statarsystemets framväxt under 17- och 1800-talen växte befolkningen kring herrgårdarna. Av de statarlängor som byggdes upp finns ett fåtal kvar idag.

Mälsåker blev sätesgård redan på 1400-talet, och slottet är byggt på 1670-talet. Byggnaden omges av en park och två alléer. Kyrkan och adeln har under lång tid dominerat markägandet kring Mälaren. Ur Södermanland ett bildverk

Städerna

Strängnäs uppkomst torde ytterst kunna sökas i det strategiska läget mellan Södermanlands inland och Mälardalen. Staden omnämns som biskopssäte redan på 1120-talet. Platsen där flera vattenvägar möttes var lämpad för handel, och här hölls även ting. Kyrkan och dominikanerklostret bör starkt ha bidragit till stadens tillkomst. Under senare tid har staden blivit centrum för handel med jordbruksprodukter, vilket de stora silobyggnaderna vittnar om än idag. Den militära närvaron märks också, och de stora övningsfälten på Fogdön har gjort en lång del av Mälarstranden otillgänglig.

Mariefred är den andra staden som ligger längs Mälarstranden inom undersökningsområdet. Stadens uppkomst är intimt förknippad med Gripsholms slott, som byggdes under 1300-talet på en ö i Mälaren. Namnet har staden fått från det kloster som legat där, Mariae fred.

Städerna har en koncentrerad bebyggelse mot vattnet, ofta med kajer och parkstråk närmast sjön.

Åkerlandskapet

Landskapet förändrades förvånansvärt lite under 1000 år fram till 1800-talet. Det finns en lång kontinuitet från järnåldern fram till den stora jordbruksrevolutionen. Landskapet var öppet, variationsrikt och levande. Slätterängarna dominerade stränderna, bäckar och våtmarker var vanliga.

De stora skiftesreformerna, införseln av handelsgödsel och de stora sjösänkningarna har de senaste 200 åren dramatiskt förändrat jordbrukslandskapet. Bäckar rätas ut, kärrmarker och grunda sjöar dikas, och slätterängar omvandlades till åkermark. Boskapsskötseln lämnar plats för sädesproduktion. De ängar som inte odlades upp omvandlades till betesmarker. Idag fortsätter denna rationalisering, och perifera marker växer igen. Skogen breder åter ut sig, som den inte gjort på flera tusen år.

Denna bild från Hedenlunda på 1860-talet visar ett varierat odlingslandskap med öppna slättermarker mot sjön. Moränhöjderna är lövdominerade, öarna betas så att de ger ett öppnare intryck än de gör idag. Ur Södermanland ett bildverk.

Förändringsprocesser idag

Tätortsexpansion

Tre tätorter ligger i direkt anslutning till Mälaren: Strängnäs, Mariefred och Stallarholmen. Samtliga är expansiva och har utvecklingsplaner, även längs Mälaren. Den tidigare bilden av tät stadsstruktur, kajer och parker ända ner till vattnet präglar inte de nya villaområdena. De är glesare, och strandzonen bevaras ofta som naturmark. Tätortsexpansionen är dock arealmässigt begränsad, och påverkar endast mindre delar av Mälärstränderna. Denna mark är dock viktig för stadsbornas friluftsliv och närrecreation. Går det att kombinera en expansion med en ökad tillgänglighet till strandområdena?

I Stallarholmen finns planer på ytterligare bebyggelse längs fjärden. Den nya bebyggelsen skapar restytor mellan vägar, GC-stråk och vattnet som inte sköts, vare sig som ängs- eller parkmark. Ska vattenkontakten bevaras krävs en landskapsvård som idag inte verkar finnas.

Infrastruktur

När förbifart Strängnäs är klar är de stora öst-västliga stråken E20 och Svealandsbanan klara. Den största framtida infrastruktursatsning som berör området gäller ombyggnad av rv 55 över Aspön och Tosterön och vidare söderut förbi Strängnäs. En sådan ombyggnad styrs av Väglagens och Miljöbalkens processregler, där hänsynen till natur, kultur och friluftsliv är en naturlig del. Den mest berörda landskapstypen är det skogsdominerade mosaiklandskapet som här också har exponerade bergsbranter på Tosterön som kan beröras.

Förändringarna i infrastruktur har lett till kraftig omdaning av angänsande landskap.

Omvandling och utveckling av fritidsbebyggelse

Detta är den arealmässigt mest betydande förändringen i området. Genom de nya goda kommunikationerna har intresset för att bosätta sig i detta område stigit dramatiskt. Kan man dessutom få sjöutsikt, så är det mycket attraktivt. Kommunerna har också ställt sig positiva till en omvandling av den befintliga fritidsbebyggelsen till helårsboende. Denna omvandlingsprocess är i full gång, vilket kommer att påverka områdenas karaktär på många sätt. De nya hus som byggs är större och ibland med drag av ”miniherrgård”. I samband med ombyggnaderna sker också en omvandling av tomterna från ganska enkla, ”terränganpassade” tomter med gräsmatta och naturmark till plana, välskötta gräsytor avgränsade av murar och slänter mot omgivande mark. Nya P-platser och garage påverkar också bilden. Vägarna till dessa gamla fritidsområden är oftast smala och krokiga, och här kan man ana en stor förändring om merparten av husen är bebodda året runt.

När fritidshusen byggs om till helårsbostäder blir husen oftast större, och tomtplaneringen skapar plana gräsmattor, murar, garage mm som mer påminner om villaområden. Bilder från Sundbyvik

När helårsboende ska utnyttja det gamla vägnätet ställs andra krav på sophämtning, skolskjutsar mm. Och hur ska man kunna ploga dessa vägar?Omvandlingen av vägnätet innebär en dramatisk förändring av områdenas karaktär.

Förutom den fysiska förändringarna av områdena kan man ana en social förändring. De helårsboende har en annan relation till platsen och kanske också till gemensamma aktiviteter och gemensamt ansvar för fotbollsplaner, festplatser, badstränder mm som tidigare sköttes av tomtföreningar. Det är en process som sker på många håll i landet, exempelvis kring Stockholm och längs Hallandskusten.

När bebyggelsen omvandlas sker också en social förändring. Tomtföreningens affischtavla och de sommarboendes enkla brevlådor får sällskap av förortens stora läsbara lådor. Vilket intresse har de nyinflyttade av den gamla gemenskapen kring bollplan, midsommarfirande, städdagar och kräftfester?

Det sker också nyetablering av helårsbebyggelse i fritidshusområden i exempelvis Munkhammar och Mora i Eskilstuna kommun och Märinge i Strängnäs kommun. De detaljplanelagda områdena ligger alla bakom äldre, gles fritidsbebyggelse längs stranden. Denna bebyggelse påverkar förkastningarnas krön, vilket tidigare inte skett.

I Märinge har nya hus byggts på krönet ovanför en äldre fritidsbebyggelse. Dessa bryter den tidigare intakta skogshorizonten, som är så typisk för Mälärstränderna.

De landskapstyper som mest berörs är strandnära områden, med undantag för de flacka, uppodlade stränderna. Det skogsdominerade och det småskaliga mosaiklandskapet är populärast att bebygga. I det småskaliga mosaiklandskapet sker också en omvandling av torp och mindre gårdar, och viss ytterligare bebyggelse kommer till i zonen bakom stranden.

Nybyggen sker inte bara i strandzonen. Det småskaliga mosaiklandskapet har också stora boendekvaliteter. Men är husen rätt placerade i landskapet?

Fortsatt omvandling av jordbruket

Jordbruket inom området är redan hårt rationaliserat, men utvecklingen kan tänkas fortsätta åt samma håll. Det leder i så fall till ytterligare minskat betetryck på ängs- och hagmarker och därmed ökad igenväxning av dessa både visuellt, ekologiskt och vistelsemässigt viktiga biotoper. Strandbetet – som redan är sällsynt – kan komma att minska ytterligare, och därmed minskar chanserna att hålla vassen nere. Därmed försvinner viktiga fågelbiotoper och en ökad igenväxning hindrar också utsikterna.

Vid Barva-Lappen kan man fortfarande uppleva hur stränderna brukats tidigare. Den fortsatta rationaliseringen av jordbruket gör sådana betesmarker allt mer sällsynta.

Hot mot viktiga biotoper

Även naturvärden i skogen hotas av den förtätning som är på gång. Förutom att vissa småbiotoper hotas, kan hela skogsområden bli så fragmenterade att vissa arter inte kan överleva där. Detta gäller främst de skogsdominerade mosaiklandskapen nära vattnet.

Även Mälarens vattenkvalitet hotas. Dels är det jordbrukets utsläpp av gödande ämnen, dels är det den ökande belastningen som kommer av ett åretruntutnyttjande av fritidshusens ofta dåliga avloppsanläggningar. I Eskilstuna kommun är det bara 13% av fritidshusen som har anläggningar som klarar dagens krav.

Åtgärder

Flera av de förändringar som sker innebär att den karaktär som präglar området idag kan komma att förändras. Är detta ett problem?

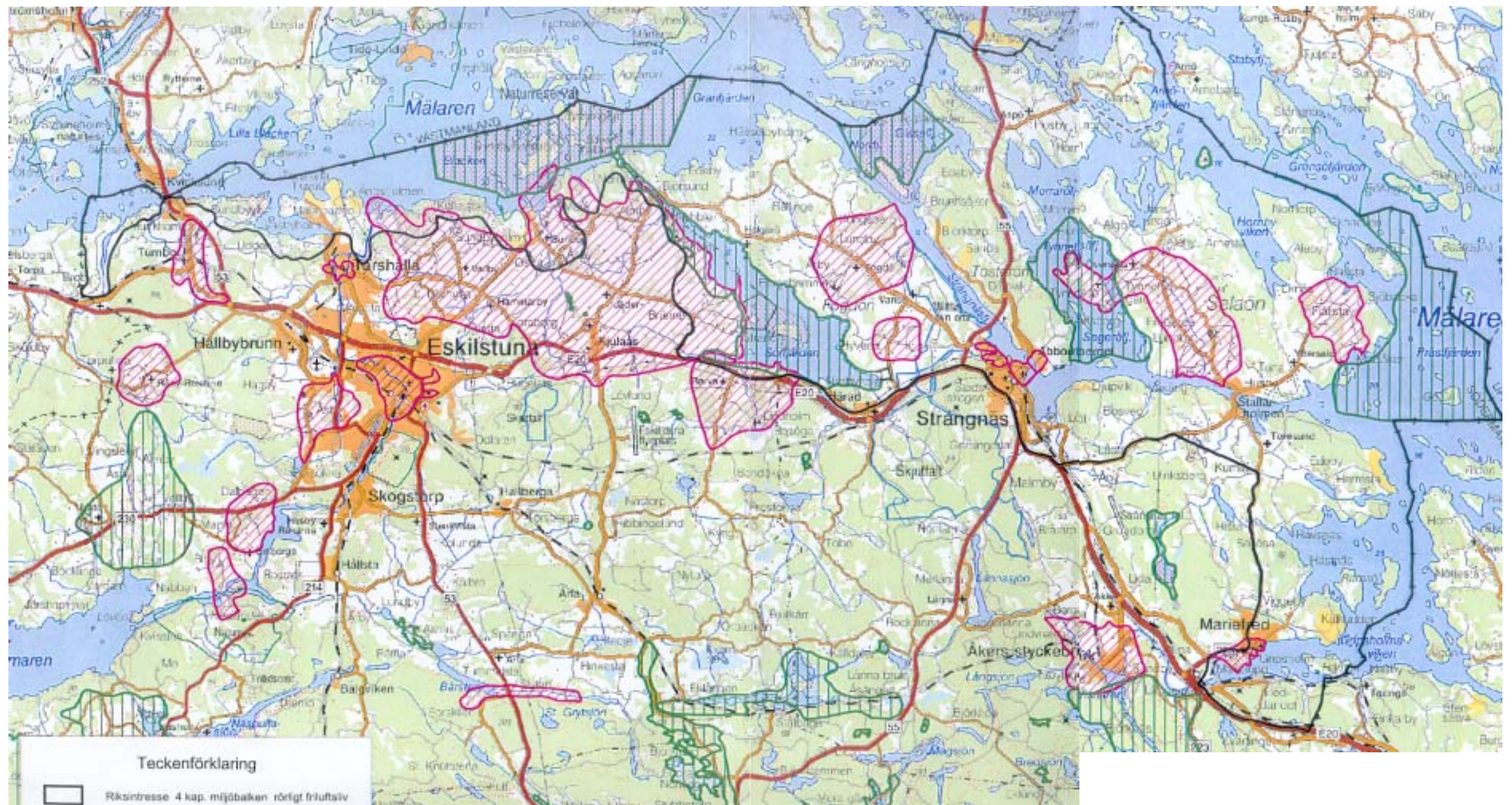
Ja, det är det, ifall det hotar värden som vi gemensamt har bestämt att slå vakt om. I många fall finns dessa värden dokumenterade och företrädare för de olika samhällsintressena kommer till tals i samhällsplaneringen. Men en del av det som hotas har svaga företrädare – vem företräder exempelvis kommande generationers behov att få uppleva Mälarens kvaliteter för friluftslivet?

Vi vill starta en diskussion om möjliga åtgärder för att komma till rätta med det i nuvarande utveckling som hotar väsentliga värden i området.

Skydd

Mälarstranden har ett starkt legalt skydd genom strandskyddsbestämmelser och att den är utpekad som ett område som i sin helhet är av riksintresse enligt kap 4 i Miljöbalken. Dessutom är många delområden av riksintresse enligt kap 3 i Miljöbalken för friluftsliv, natur- och kulturmiljövård. Sörfjärden är upptagen i Ramsarkonventionen till skydd för viktiga våtmarker, och delar ingår också i det europeiska nätverket Natura 2000.

I samband med Olle Philipssons arbete med att kartera de värdefulla delarna av Mälarstranden har också förslag lagts om vissa justeringar av gränsen för riksintresset Mälaren med öar och stränder. En annan föreslagen ändring är att utöka strandskyddet till 300 m i områden av stor betydelse för friluftslivet. I princip omfattar det nya förslaget alla branta och flacka stränder som inte är bebyggda idag.

Kartan redovisar riksintressen inom området. Den svarta linjen markerar riksintresset Mälaren (MB 4:2), som i sin helhet är av riksintresse för turism och friluftsliv. Förändringar får ske endast om det inte hotar områdenas natur- och kulturvärden. De med rött skrafferade områdena är riksintressen för kulturmiljövård, medan naturvårdens områden är skrafferade med grönt. Naturvårdens riksintressen är huvudsakligen koncentrerade till öarna och vattenområdena, medan kulturmiljövårdens områden berör herrgårdslandskap på Salaön, mosaiklandskap på Fogdön och hela Kafjärden med omgivande småskaligt mosaiklandskap.

Riksintresset är inget starkt skydd för områdena. Meningen är att det som är riksintressant – exempelvis ett herrgårdslandskap, bronsåldersmiljöer eller värdefulla ängsmarker – ska skyddas genom kommunernas översiktsplanering. Där anges vilka hänsyn som ska tas vid framtida lovgivning och planering av bebyggelse, vägar mm.

Naturvårdens skyddsområden handlar mer om biotoper än om landskap, så som riksintresseavgränsningarna har gjorts. Ädellövskogar, lundar, ängs- och hagmarker och vassområden är exempel på sådant. Geomorfologiskt intressanta områden har också avsatts, och ingår som delar i exempelvis riksintresset Tynnelsöfjärden. Här finns ännu inte något landskapsekologiskt perspektiv. Är det så att vissa arter eller biotoper försvinner, om avstånden mellan de olika delarna blir för stort? Kan skogsområdena fragmenteras utan att vissa arter försvinner? Det är viktiga faktorer att ta reda på för att säkerställa deras fortsatta existens – och landskapets variationsrikedom.

Ett viktigt motiv för skydd av kulturlandskap är att bevara områden så att vi även i framtiden ska kunna förstå och ”läsa” landskapets historia. De riksintressen som finns är i några olika landskapstyper. Representanter för herrgårdslandskap (Tynnelsö-Selaön, Mälsåker), mosaiklandskap (Fogdön), storskaligt landskap (Kafjärden) och småskaligt mosaiklandskap (Kafjärden också) har status som riksintressen. I dessa landskap är det viktigt att beakta såväl de kulturhistoriskt intressanta delarna som de karaktärsdanande elementen, som gör att vi än idag kan se och göra oss en föreställning om det liv och landskapsutnyttjande som landskapet vittnar om. Riksintressebeskrivningarna handlar oftast om den första aspekten, och behöver därför kompletteras för att bli användbara i lovgivning och planering av bebyggelse.

Sprickdalslandskap är sällsynta i denna del av Mälaren, och det viktiga att skydda i dessa landskap är dels strukturen (vägars och bebyggelsens läge, liksom de odlade områdena) och dels utblickarna, både från land och från sjön.

För att dessa utblickar över Mälaren ska finnas kvar krävs både en restriktiv planering och vård av landskapet. Genom att hålla bebyggelsen borta från dalbotten och genom att se till att strandzonen inte växer igen kan denna och liknande vyer bli kvar. Till höger i bilden ses ett antal fritidshus, fint insmugna i ett naturligt läge för bebyggelsen: i gränsen mellan den öppna marken och skogen.

De skogsdominerade mosaiklandskapen är vanliga längs Mälarens stränder. Den bebyggelse som finns i dessa – torpbebyggelse och fritidshus – saknar oftast något skydd. Detsamma gäller landskapstypen som helhet. Kan det inte finnas motiv att skydda vissa av fritidshusområdena? De representerar en epok i svensk historia. Många har en historia som handlar om att erbjuda ”vanligt folk” en bra fritid och trevlig semester, och det vore värdefullt om något eller några områden kan bevaras för att kunna berätta om den epoken.

Denna landskapstyp är också viktig för bilden av Mäljarlandskapet sett från sjön. Samtidigt är det här vi hittar den glesa fritidsbebyggelsen och landskap utan särskilda natur- eller kulturmiljövärden. Hur ska framtiden gestaltas i dessa områden?

Vård

Detta är ett till nästan 100% brukat landskap. Men det ekonomiska intresset för att bruka marginalmarkerna är svagt. Många områden växer igen idag, främst värdefulla randzoner och åkerholmar. Dessutom omvandlas lövskogar till barrskogar.

Den omställning av jordbrukspolitiken som diskuteras innebär en dramatisk förändring. Det är jordbruket som producent av ”vackra och biologiskt rika landskap” som man från samhällets sida vill stödja, mer än jordbruket som producent av livsmedel. En utökad satsning på landskapsvård vore önskvärd, för att höja landskapets biologiska och upplevelsemässiga och kulturhistoriska värden. Det kan också handla om att med aktiv rådgivning mm försöka rädda den biologiska mångfalden i de fragmenterade, strandnära skogsområdena.

Tynnelsö representerar en landskapstyp som skyddas både som natur- och kulturmiljö. Herrgårdslandskapet har en självklar plats i bilden av Mälaren, vars historia i så hög grad präglas av kyrkan och adeln. Hotet mot detta landskap är inte i första hand exploateringar, utan förändringar i jordbrukets förutsättningar. Både de naturvetenskapliga och kulturhistoriska värdena är beroende av fortsatt vård.

Planer och planeringsunderlag

Den förändring av bebyggelsen som äger rum är den som kanske är svårast att komma åt. Via planeringssystemet (från översiktsplan till bygglov) i PBL ska vi tillsammans kunna hushålla med våra resurser på ett långsiktigt hållbart sätt.

Ett exempel är detaljplanen för Mora 1:23. Planen är ett avsteg från de riktlinjer som finns i översiktsplanen, utan i stället tar fasta på kommunstyrelsens marknadsplan. De 6 tomterna ligger 100 m från stranden, på och bakom krönet. I planbeskrivningen saknas en karaktärsbeskrivning av det landskap som husen ska placeras i.

Planen för Mora 1:23 är ambitiös, men har ändå inte lyckats styra bebyggelsen så att Mälärstrandens karaktär kan bibehållas. För det första är bebyggelsens placering på krönet olycklig, då horisontlinjen är viktig från sjön. För det andra innebär den kraftiga avverkningen och schaktningen av avloppet ner till sjön ett stort ingrepp, men det kan med tiden läka ifall marken sköts rätt. För det tredje innebär tomtplaneringen att områdets naturgivna kvaliteter ej tagits till vara, och relationen mot granntomter och allmän mark har störts.

Det är ofta en sådan här utsikt som leder till omfattande avverkningar. Denna bild är tagen från ett hus beläget till vänster om det röda huset på föregående bild – det syns knappast! Avverkningar för utsikt behöver inte se ut som kalhyggen.

Det handlar många gånger inte OM utan HUR man kan bebygga. Jämför med huset intill, som knappt syns från vattnet men ändå har otrolig utsikt. Kan man säga att det huset hindrar det rörliga friluftslivet, påverkar bilden av Mälaren eller innebär ett hot mot områdets ekologiska värden?

Två exempel till är Logarn och Kråkvilan på Torparudden. Bilden på sid 9 är tagen från detta område. Det är en gammal plan för fritidsbebyggelse, där strandzonen sparats, och där många har havsutsikt. Här finns strandvärdena kvar, uddarna är tillgängliga för rörliga friluftslivet, liksom stränderna för båtlivet.

Brunnsåker på nordvästra Tosterön är ett stort fritidshusområde som nästan inte syns från sjön – och ändå har många fin utsikt. Här är det enplansbebyggelse, och tomterna går inte ner till vattnet – i stället går vägen mellan tomterna och sjön. Det är ett bra exempel på att hindra, eller i alla fall försvåra, en privatisering av stranden.

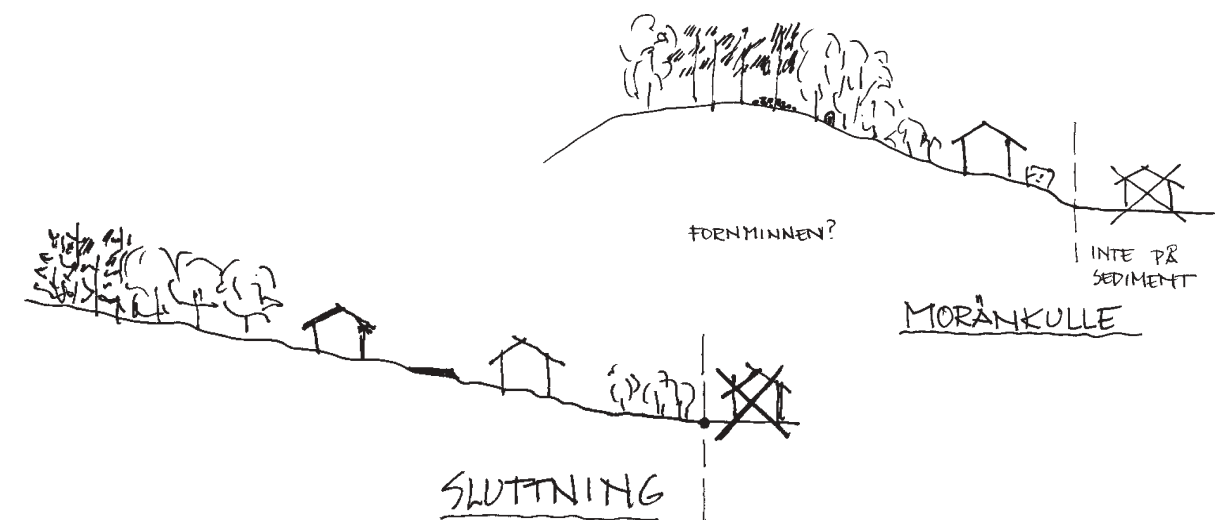
Förslag till generella bestämmelser

Vi menar att man kan komma vidare genom att ange HUR man får bygga. Frågan är om det i praktiken, med vårt regelverk, går att styra det dithän. Vi tror på att exploitör och myndighet enas om ett kvalitetsprogram som måste följas. Detta kan också vara av ekonomiskt intresse för markägaren, eftersom en välanpassad bebyggelse ofta har ett högre marknadsvärde – och mitt värde kan påverkas av vad grannen gör med sin tomt.

För att lyckas med detta krävs att vi vet mer om biologiska tröskeleffekter och kulturvärden i de strandnära sluttningarna. Dessutom krävs visuella analyser, så att inte hela zonen påverkas. Våra fotomontage är gjorda för att starta denna diskussion.

Skiss: att bygga i det småskaliga mosaiklandskapet

Vi kan tänka oss förtätning och funktionsomvandling i områdena närmast den så attraktiva stranden – men i ett kulturlandskap i stället. Rand bebyggelse längs vägar som är återvändsgator och där det redan finns hus är en möjlighet. Bebyggelse på moränhöjder är en annan.

Sektionen redovisar hur man kan bygga i det småskaliga mosaiklandskapet genom att ansluta till vägar och moränhöjder. Undvik att placera hus på åkern – och se upp med fornminnen på moränhöjderna! Detta var naturliga boplatser även för våra förfäder.

Denna bildserie är ett fotomontage av vad som händer med bebyggelsens och strandens karaktär vid en förtätning och omvandling av fritidsbebyggelsen. Första bilden visar dagsläget. I mellersta bilden har några hus lagts till vid stranden och mitt i området. På den sista bilden har nybebyggelse tillkommit även på krönet, och stora hus bryter området skala. Husens skala och placering är således viktiga om man vill behålla karaktären hos detta område.

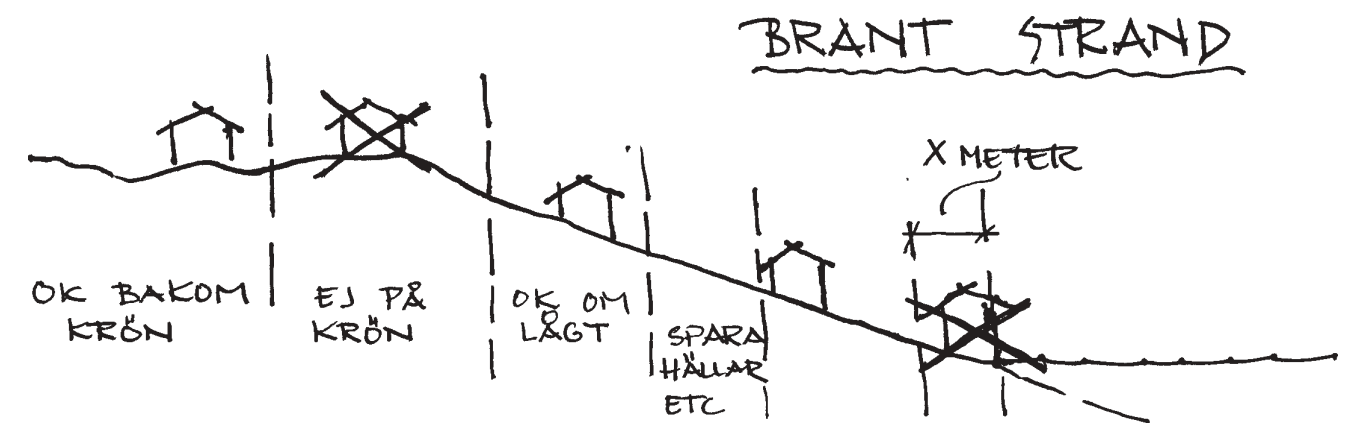

Denna bild av nybebyggelse i mosaiklandskap visar hur en villa placerad på åkern kan bryta den "grammatik" som gäller för bebyggelse i denna landskapstyp. Men det är först när många villor placeras på åkern som hela landskapskaraktären går förlorad. Stora bilden är ett fotomontage. Det är också möjligt att "förankra" villan i moränkullen bakom med hjälp av häckar och buskage.

Skiss: att bygga i de branta strandpartierna

Det är trots allt sjöutsikten som är den mest åtråvärda. Här kan man säkert finna områden möjliga att exploatera på ett varsamt sätt. Bildmontaget nedan visar hur ett antal hus kan placeras i terrängen utan att helhetskaraktären ändras.

Denna sektion redovisar principiellt hur en strandlutning kan bebyggas, om man vill att strandens helhetskaraktär ska bevaras. Det gäller att spara strandzonen, viktiga element som imponanta trädgångar eller hållmarker och krönet. Bygger man i flack terräng eller nära krönet måste även bebyggelsens höjd begränsas.

Glest bebyggda stränder tål ofta en viss förtätning utan att förändra sin karaktär. Bilden ovan visar dagsläget, den stora bilden är ett fotomontage. Husets skala, tomtens utformning, vägar och ledningar är viktiga att tänka på, liksom tillgängligheten till stranden.

Hur säkra allmänhetens tillträde till stränderna?

Det rörliga friluftslivet i området är knutet till vissa punkter och till vissa aktiviteter. Gyllenhielmska vandringsleden och cykellederna Näckrosleden och Mälarleden ger möjligheter att färdas längs vägar som ofta är stängda för motorfordon. Problemet är att de riktigt strandnära vägarna – där man ser vatten – är få. Vägnätet ner till stränderna ser ut som fiskben: en huvudväg ca 2 km från vattnet, och stickvägar ner till de olika stugområdena. Kan man knyta ihop dessa? Ett problem är att många av vägarna ner till sjön är enskilda, och att de som bor där inte vill att okända människor ska passera. Det är exempelvis nästan omöjligt för en besökare att komma upp på Kolsta hatt eller andra utsiktspunkter längs stranden. Här krävs överenskommelser med markägare och tomtföreningar, och även medel för skyltning, anläggande av P-platser mm.

Det vattenanknutna friluftslivet behöver tillgängliga och attraktiva stränder och replipunkter för båtar: bryggor, service mm. Ska detta utvecklas behöver man säkra allmänhetens tillgång till ytterligare platser. Det som nu sker är att mindre badplatser som tidigare varit kommunala övergår i privat regi. I samband med detta sker ofta en privatisering – man ser efter ett antal år badplatsen som sin egen. Här måste kommunernas avtal och villkor tydliggöras, om inte de som saknar hus vid stranden ska stängas ute.

En möjlighet att öka allmänhetens tillträde till stränderna i Mälaren är att ordna reguljära sommarturer till öarna. Detta skulle antagligen vara mycket uppskattat av de som saknar båt men som ändå vill utnyttja Mälarens rekreativvärden.

Kunskap och information

Människor har ofta en dröm om sitt hus. Ytterst sällan har de satt den drömmen i samband med en plats. Men hus hamnar alltid på platser, i landskap, i sammanhang, påverkar och påverkas av sin omgivning. Det kan vara en av orsakerna till att vi ser så många ”husdrömmar” som upplevs malplacerade i sitt sammanhang. Men hur kan vi komma åt detta? Hur skapar vi en förståelse för platsens förutsättningar och värden?

Vi har undersökt några av ”drömfabrikerna” – de tidningar och magasin som handlar om boende i fritidshus och på landet. Vilken bild förmedlas av ”plats” i dessa? Ja, ofta handlar det om varsamma ombyggnader av gamla hus, om ekologiska hus och om moderna hus i ”läckra lägen”. Här finns dock inga exempel på resonemang om hur man anpassar sig till sin omgivning – utan bara om den egna drömmen. Relationen till omgivningen saknas ofta helt – utom som utsikt. Man går hellre in och visar vacker inredning än ut och ser hur huset ser ut från grannens tomt. Detta tror vi är ett av de allvarligaste problemen idag: att drömfabrikerna är helt utan platsanknytning – med undantag för en övegräpande diskussion om ”kusten”, ”skärgården”, ”en lantlig idyll” osv.

Här finns ett stort behov att täcka: att visa att ”ditt hus är grannens utsikt” som det står i Hallands affisch för att berätta om platsen och platsens värden. Det som finns handlar om anpassning till kulturhistorisk bebyggelse – och det är sällan där som tomten finns. Affischer, artiklar om väl anpassade hus och möjligheter att bygga bra ska in i de tidningar som är drömfabrikerna. Det kan också handla om att dela ut material till sådana som tar kontakt med mäklare, bygglovsinspektörer eller andra som träffar presumtiva köpare av tomter och hus.

Några axplock ur tidningar som fungerar som "drömfabriker". Det räcker inte med enbart regler om Mälarens karaktär ska bevaras. Det krävs också att vi förmedlar kunskap och inspiration om hur man bygger i Mälarens olika landskap. Vi tror att dessa och andra tidningar är intresserade!

Före **Efter**

Från fallfärdigt till toppenfint
– se hur vi gjorde

10 nya verktyg
– vi har testat

Fynda markiserna NU!

Bo i stugan på heltid?
Allt du behöver veta

Bygg miljövänligt

– ekohusets alla möjligheter

Han sprängde bort 1 000 kubik sten
och byggde DRÖMHUSET

TIDSAM
0884-07